

Lublin, wrzesień 2024 r.

Dr hab. Beata Jeżyńska prof. UMCS
Katedra Prawa Rolnego i Gospodarki Gruntami
Wydział Prawa i Administracji UMCS w Lublinie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Drabika
**Grupy producentów rolnych jako forma prawna konsolidacji gospodarczej w
ramach Wspólnej Polityki Rolnej**
Warszawa 2024, s. 291

1. Ogólne kryteria redakcyjne

Rozprawa doktorska mgr Tomasza Drabika nosi tytuł „*Grupy producentów rolnych jako forma prawna konsolidacji gospodarczej w ramach Wspólnej Polityki Rolnej*”. Obejmuje pięć rozdziałów merytorycznych oraz rozważania wstępne (Wstęp), rozważania końcowe (Wnioski końcowe), abstrakt w języku angielskim, wykazy: skrótów, literatury, orzecznictwa, stron internetowych.

Konstrukcja pracy ma tradycyjne ujęcie wyróżniające rozdziały oznaczone cyfrowo. Wszystkie rozdziały są poprawnie powiązane z tematem pracy i stanowią zamkniętą całość rozważań wraz z merytorycznym ich podsumowaniem. Każdy z rozdziałów został wewnętrznie rozbudowany, treść podzielona na punkty i podpunkty, a niekiedy także na podpunkty wielostopniowe, stosownie do merytorycznych założeń pracy. Układ i oznaczenie jednostek redakcyjnych, zachowują czytelności i przejrzystość wywodów.

Prowadzone rozważania koncentrują się wokół wyartykułowanych hipotez badawczych (s. 13 – 16). Autor nie dokonał ich rozróżnienia na hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe, ale obszernie uzasadnił ich założenia. Argumentacja, koncentruje się przede wszystkim na aspektach ekonomicznych wręcz finansowych, które są pochodną regulacji prawnych. Tym niemniej dalsza lektura wskazuje, że Autor utrzymuje równowagę między zagadnieniami prawnymi a ekonomicznymi i prowadzi usystematyzowany logiczny ciąg analizy i wniosków. Spisy, odsyłacze oraz wykazy zawarte w pracy, zostały sporządzone poprawnie, choć w niektóre odesłania do już cytowanych tekstów są powtarzane w całości, a nie przy zastosowaniu tradycyjnych odesłań *ibidem*, *idem* itp. Pojawiają się drobne błędy literowe i zwroty potoczne. Wskazane drobne usterki, nie mają znaczenia zasadniczego dla oceny ogólnych kryteriów redakcyjnych, które uważam za spełnione.

2. Temat rozprawy

Wybór tematu rozprawy doktorskiej został dokonany trafnie. Doktorant podjął temat trudny. Zagadnienia konsolidacji gospodarczej w rolnictwie należą do szczególnie złożonych, stanowią stale aktualną kwestię agrarną i mimo upływu lat ciągle pozostają nierozwiązane. Rozdrobnienie struktury produkcyjnej nadal stanowi znaczącą przeszkodę dla konsolidacji gospodarczej, a proces zmian jest zbyt wolny. Aby

utrzymać konkurencyjność, konieczne jest przyspieszenie koncentracji, specjalizacji i profesjonalizacji gospodarstw rolnych, dla których kluczowe znaczenie mają formy prawne organizacji produkcji, obrotu produktami oraz poprawa dochodowości produkcji. Grupy producentów rolnych, w założeniach ustawodawstwa strukturalnego Wspólnej Polityki Rolnej, stanowić miały remedium na problemy związane z poprawą konkurencyjności rolnictwa. Założenie to niestety nie do końca okazało się trafne. Autor, zwraca uwagę, że postępujące zmiany warunków produkcji rolnej wynikające z obiektywnej okoliczności, a zwłaszcza drastycznego pogorszenia stanu środowiska, powoduje częste modyfikowania stosowanych instrumentów interwencyjnych. Problemy stąd wynikające Autor dostrzegł i podjął próbę ich przedstawienia, opracowania i oceny. W całej pracy, rozważania uwzględniają wymiar ekonomicznego oraz społeczny. I choć pewne rozważania można było poszerzyć, z niektórych zaś zrezygnować, to jednak wypada uznać, że całość rozważań skutecznie broni się tak pod względem merytorycznym, jak i formalnym.

Doktorant osadza rozważania i formułuje oceny instrumentów prawnych w szerokim kontekście ewoluujących reguł Wspólnej Polityki Rolnej. Zasadniczym przedmiotem analiz są wybrane instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konsolidację gospodarczą oraz konkurencyjność rolnictwa. Rozważania dysertacji uzyskują tym samym nowy poszerzony kontekst, w którym prezentowana problematyka ujawnia nadal dyskusyjne zagadnienia teoretyczne, co do znaczenia i funkcji pomocy publicznej w realiach zrównoważonego rozwoju i wielofunkcyjnego rolnictwa, oraz ram ochronnych i gwarancyjnych z jakich mogą korzystać producenci rolni prowadzący rodzinne gospodarstwa rolne i uczestniczący w europejskim rynku rolnym.

Z powyższych względów wybór tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za trafny, nowatorski oraz istotny ze względów poznawczych, teoretycznych, społecznych i gospodarczych.

3. Cel i hipotezy badawcza rozprawy

Sformułowane przez Doktoranta zasadnicze cele badawcze recenzowanej rozprawy doktorskiej zakładają: 1) ocenę prawnej regulacji konsolidacji producentów rolnych, poprzedzoną analizą ewolucji rozwiązań normatywnych regulujących organizację rynku rolnego i czynników wpływających na konsolidację producentów rolnych; 2) identyfikacja możliwych zagrożeń dla rozwoju grup producentów rolnych, zaproponowanie rozwiązań prawnych niwelujących ewentualne negatywne skutki; 3) podjęcie dyskursu naukowego dotyczącego poszukiwania najlepszych form konsolidacji gospodarczej w rolnictwie (s.12 – 13)

Realizacja wskazanych celów wymagała weryfikacji założonych hipotez badawczych, które Doktorant sformułował w kolejnych punktach Wstępu, jako twierdzenia. Po pierwsze, że grupy producentów rolnych nie spełniają roli konsolidacji docelowej rolników. Obecny kształt przepisów prawa europejskiego i krajowego nie sprzyja konsolidacji rolników grup producentów rolnych. Rolę grup producentów rolnych

przejmują albo wyspecjalizowani pośrednicy, albo wielkoobszarowi producenci rolni . Po drugie, obecny stan prawny nie sprzyja, a wręcz uniemożliwia rozwój grup producentów rolnych w małych rodzinnych gospodarstwach rolnych. Przepisy prawa europejskiego zmieniające się z każdym okresem finansowania w perspektywie pięciu lat nie sprzyjają tworzeniu dużych organizmów gospodarczych, a brak pewności prawa oraz skuteczności pozyskania pomocy na rozwój grup producentów rolnych stanowi jedną z głównych przeszkód w tworzeniu grup producentów rolnych. Po trzecie, osiągnięcie korzyści z funkcjonowania grup producentów rolnych w skali europejskiej wymaga pilnej zmiany prawa oraz sposobów finansowania. Grupy producentów rolnych mogą spełniać swoje pierwotne cele, czyli służyć integracji gospodarczej rolników oraz zwiększać konkurencyjność rolnictwa. Po czwarte, Wspólnotowy model grup producentów rolnych nie sprawdza się w różnych krajach ze względu na różnice w rozwoju rolnictwa. Po piąte, dobór instrumentów prawnych kształtujących grupy producentów rolnych jest dość przypadkowy i nie służy rozwojowi grup producentów rolnych. Po szóste, grupy producentów rolnych mogą sprzyjać rozwojowi nie tradycyjnego rolnictwa a gospodarstwom agroenergetycznym. (s. 13 – 16)

Nie ulega wątpliwości, że hipotezy są merytorycznie poprawne, ale z pewnością może je było skonsolidować i ująć bardziej lapidarnie.

Tak sformułowane hipotezy rozważone zostały przez Autora w wyznaczonych poszczególnymi rozdziałami i podrozdziałami polach badawczych. Rozważania poszczególnych pól badawczych nie budzą zastrzeżeń merytorycznych, są prowadzone w sposób umiemy i z dobrą znajomością prezentowanych zagadnień. Pewne zastrzeżenia, jakie można tu sformułować, zasygnalizowane zostaną w dalszej części recenzji.

4. Metody badawcze

W rozprawie zastosowano przede wszystkim formalno-dogmatyczną metodę badawczą, właściwą dla prowadzonej analizy przepisów prawnych. Analiza obejmuje obszernie wykorzystane regulacje prawodawstwa krajowego i UE kształtujących system wsparcia i gwarancji organizacji i prowadzenia działalności rolniczej. Interdyscyplinarne aspekty rozważań, uzasadniły wykorzystanie także metod badawczych właściwych dla innych dyscyplin naukowych, które pozwoliły Autorowi na wykorzystanie ich dorobku. Stąd w pracy pojawiły się informacje i dane statystyczne oparte na materiałach ekonomicznych statystycznych, socjologicznych, opracowanych raportach właściwych instytucji publicznych oraz dane udostępniane i upowszechniane w internetowych bazach źródłowych. Pomocniczo wykorzystywana została także metoda historyczna, która pozwoliła na prześledzenie genezy i ewolucji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. W ostatnim rozdziale Autor dla dokonania analizy prawnoprównawczej wykorzystał metody właściwe dla rozważań komparatystycznych.

5. Układ wewnętrzny i problematyka pracy

Układ wewnętrzny rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Drabika został, poza już podniesionymi zastrzeżeniami, prawidłowo ujęty. Struktura pracy odpowiada kierunkowi argumentacji wyznaczonemu przez sformułowane cele badawcze, główne wątki problemowe oraz przyjęte przez Autora hipotezy badawcze.

Recenzując rozprawę należy zwrócić uwagę na następujące zagadnienia stanowiące meritum rozważań.

Wstęp (s.10 - 18) stanowi wprowadzenie do zagadnień merytorycznych ujętych w kolejnych rozdziałach. W treści zostały omówione zagadnienie uzasadniające wybór problematyki, cel pracy, metody badawcze, główne wątki problemowe oraz zasady doboru i wykorzystania materiałów źródłowych. Wskazano na sześć podstawowych hipotez badawczych. Autor dokonał krótkiej prezentacji zagadnień podjętych w kolejnych rozdziałach dysertacji. Określił także datę obowiązującego dla rozważań stanu prawnego, co wobec ciągle trwających szybkich prac legislacyjnych w zakresie prawa rolnego, ma istotne znaczenie.

Tym samym Wstęp spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w obszarze nauk społecznych.

Rozdział I (s. 19-67) rozprawy, zatytułowany został jako „*Podstawowe kategorie pojęciowe*”. Rozważania zawarte w tej części pracy oparte zostały na obszernym tle doktrynalnym. Autor prezentuje podstawowe kategorie pojęciowe prawa rolnego począwszy od pojęcia gospodarstwa rolnego w prawie polskim i europejskim, gospodarstwa rodzinnego z ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego, przedsiębiorstwa rolnego, produktu rolnego, producenta rolnego, a następnie konsolidację, konsolidację gospodarczą, konsolidację w rolnictwie. Lektura tej części dysertacji, wywołuje mieszane uczucia. Z jednej strony jest oczywiste, że wobec tak interdyscyplinarnie sformułowanego tematu pracy, wskazanie zasadniczych kategorii pojęciowych musi być zaprezentowane, to jednak celowym byłoby wyważenie sposobu ich prezentacji dla potrzeb dalszych rozważań. A do takich należą skutki artykułu 23 Konstytucji RP, które potraktowane zostały bardzo pobieżnie (s. 34 – 35). Odkodowanie pełnego znaczenia art. 23 Konstytucji nastrocza orzecznictwu i piśmiennictwu wielu problemów, ale jednak stanowi już wzorzec konstytucyjnych wytycznych odnośnie do ochrony gospodarstwa rolnego – rodzinnego, statusu producenta rolnego w takim gospodarstwie, obowiązków ustawodawcy zwykłego, i innych. Powszechnie uznaje się, że jest to norma gwarancyjna, ochronna, której obowiązek realizacji spoczywa na organach stanowiących i stosujących prawo. W takim kontekście ukazanie znaczenie podstawowych kategorii byłoby zdecydowanie bardziej spójne i osadzone w kwestiach strukturalnych.

W dalszej części Doktorant (s. 54-60) analizuje konsolidację producentów rolnych w obszarze prawa. Zakres i obszary prezentowanych zagadnień, są zadawalające ze względu na dalsze rozważania merytoryczne i zachowują proporcje rozważań.

Rozważania i analizę w tym rozdziale zamyka podsumowanie (s. 66-67), które zostało sformułowane w sposób konkretny i czytelny. Wnioski są zgodne z prowadzoną wcześniej analizą i poprawnie uzasadnione. Autor w tej części pracy poprawnie zebrał i wykorzystywał literaturę przedmiotu przede wszystkim z zakresu teorii prawa rolnego.

Rozdział II „Ewolucja organizacji rynku rolnego Unii Europejskiej” (s. 68-123). Stanowi w dominującej części rozważania historyczne i ewolucyjne. W jednostce tej zastosowana została jako podstawowa metoda historyczno-prawna. W dużej mierze rozważania w tym rozdziale koncentrują się na ewolucji poszczególnych instrumentów WPR od czasu jej powstania, aż do dnia dzisiejszego. Wydaje się jednak, że Autor nieco nazbyt przekrojowo prezentuje WPR, znacznie wykraczając poza uzasadnione założeniami badawczymi kwestie strukturalne, które pojawiają się dopiero w połowie rozdziału. Meritum rozważań, co grup producentów ujęte zostało w pkt. 5 (s. 103 -112), a odnośnie do konsolidacji w pkt. 6 (s. 112 – 122). Na szczególną uwagę zasługują rozważania odnośnie do relacji konsument – producent rolny oraz pozycja producenta rolnego w obrocie rynkowym. Autor, w oparciu o dobrze dobraną literaturę przedmiotu, analizuje złożone realia działalności rolniczej. W Jego opinii przynależność rolnictwa w łańcuchu produkcyjno-dystrybucyjnym żywności jest pochodną postępującego procesu uprzemysłowienia produkcji żywności. Efekt produkcji rolniczej jakim jest produkt rolny nie jest tożsamy z dobrem oferowanym ostatecznemu odbiorcy jakim jest konsument, ponieważ finalny produkt żywnościowy jest dobrem wysokoprzetworzonym. Powoduje to poważne następstwa w relacji rynkowej. Wskutek procesu nadmiernego oraz postępującego uprzemysłowienia nastąpiło zerwanie bezpośredniej relacji pomiędzy producentem rolnym a konsumentem. Załamanie tej relacji spowodowane jest także ograniczeniami wynikającymi z samej specyfiki produkcji rolnej. Produkcja rolna generalnie oparta jest na walorach środowiska naturalnego, w związku z tym producent rolny jest związany terytorialnie, a zarazem w pewien sposób ograniczony w zakresie poszukiwania rynku zbytu. W konsekwencji obserwowane jest zjawisko uzależniania rolnictwa w relacjach handlowych z sektorem przetwórstwa żywności oraz sprzedaży detalicznej. Pojedynczy producenci rolni nie posiadają siły rynkowej, która pozwoliłaby im na minimalizowanie presji cenowej wywieranej ze strony nabywców tych dóbr takich jak duże sieci handlowe, hurtownie czy przemysł przetwórczy. Pozycja rynkowa sieci sklepów wielkopowierzchniowych, przetwórców żywności, hurtowników predestynuje ich do narzucania niekorzystnych warunków wymiany handlowej w szczególności w zakresie ceny wobec niezorganizowanych producentów rolnych. Jak można dostrzec skutkiem takiego stanu rzeczy jest zjawisko rozwarstwienia nożyc cenowych. Wskutek wzrostu cen produktów żywnościowych kupowanych przez konsumentów zachodzi jednocześnie proces obniżania cen, po których producenci rolni zbywają swoje produkty rolne. Wniosek jaki napływa z powyższych rozważań jednoznacznie wskazuje, że korzyści ekonomiczne związane z handlem artykułami żywnościowymi gromadzone są przez podmioty usytuowane na pośrednim szczeblu procesu produkcji i dystrybucji żywności. W mojej

ocenie podniesione przez Autora kwestie mają szczególny walor poznawczy w analizie problematyki konsolidacji gospodarczej w rolnictwie.

Podsumowanie rozdziału ujęte zostało syntetycznie, przez zebranie dotychczasowych rozważań.

Rozdział III „*Prawne formy konsolidacji producentów rolnych w Polsce*” (s. 124 - 170) ma charakter przeglądowy. Prezentuje dostępne w przepisach polskiego prawa formy organizacyjne w jakich możliwe jest prowadzenie rolniczej działalności wytwórczej. Doktorant zagadnienia prezentuje w oparciu o obszerną literaturę przedmiotu, wskazując na podstawy prawne, wymagania organizacyjne, skutki powstania organizacji i przydatność dla konsolidacji producentów i rynku rolnego. Natomiast nie dokonuje ich oceny, a poglądy własne odnośnie do adekwatności istniejących rozwiązań, zawarte zostały dopiero w podsumowaniu (s. 170).

Rozdział IV „*Struktura organizacyjna i zadania grup producentów rolnych*” (s. 171- 204) oraz **Rozdział V** „*Czynniki determinujące konsolidację producentów rolnych*” zostaną omówione łącznie, ponieważ stanowią trzon merytoryczny recenzowanej rozprawy.

Prezentacja zagadnień, po omówieniu zagadnień prawnych przesłanek tworzenia grup producentów rolnych, koncentruje się na aspektach finansowania tak powstałych jednostek produkcyjnych. Autor już w podsumowaniu krytycznie ocenia obowiązujące w tym względzie reguły, tak co do stopnia sformalizowania procedury pozyskiwania, rozliczania jak i ich zmienności niemal w każdym kolejnym okresie finansowania ustalanego przez WPR. Podkreśla, że sytuacja taka stanowi jedną z głównych barier funkcjonowania grup producentów rolnych. Z opinią tą można się zgodzić, ale z pewnym zastrzeżeniem. Otóż praktyka ujawniła, że pozyskiwane środki wsparcia nader często były przedmiotem nadużyć finansowych dokonywanych przez członków grupy producentów. Kontrole prowadzone przez OLAF wykazały zawyżanie wydatków, prezentacje wydatków niekwalifikowanych, podwójne finansowanie inwestycji zbywalnych przez członków grup na rzecz samej grupy, niespełnianie kryteriów uznania za grupę producentów o w pełni wykształconej strukturze, oraz niedoskonałość w procedurach stosowanych przez organy krajowe w procesie uznawania grup producentów. Wskazane praktyki podważają zaufanie do beneficjentów oraz osłabiają pozycję grup w stosunkach gospodarczych.

Rozdział V porusza dwie grupy zagadnień. Pierwsza to wynikające z uwarunkowań prawnych czynniki konsolidacji, a druga to zagadnienia prawnoporównawcze.

Omawiając zagadnienia czynników konsolidacyjnych, Doktorant wskazuje na rozproszenie instrumentów prawnych. Po pierwsze są to umowy prawa rolnego, ze szczególnym uwzględnieniem umowy kontraktacji. Trafnie zauważa, że umowa

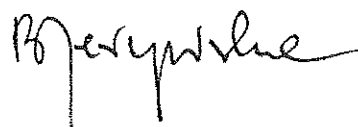
kontraktacji jest stabilizatorem rynków rolnych, zapobiega nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi, jest jednym z podstawowych mechanizmów kształtujących ryzyko pomiędzy producentem rolnym a kontraktującym. Dla grup producentów rolnych mechanizm kontraktacji produktów rolnych wydaje się wręcz stworzony i idealnie się dopasowuje do realizowania celów grupy. Kolejnym pozytywnym aspektem dla zrzeszonych producentów rolnych będzie możliwość ograniczenia ryzyka za ekonomiczne rezultaty umowy (s.207). Inne czynniki konsolidacji wynikają z rodzaju prowadzonej działalności. Zdaniem Autora, grupy producentów rolnych spełnią się jako prowadzący przedsiębiorstwa agroenergetyczne – biogazownie i biometanownie (s. 218) lub przedsiębiorstwa zaopatrzenie rolnicze (s.223). Zagadnienia prawnopróawnawcze, ukazują rozwiązania i mechanizmy konsolidacji rolniczej w wybranych państwach Unii Europejskiej – Francji, Hiszpanii. Rozważania zamykają uwagi odnośnie do barier ograniczających konsolidację. Tu zawarte zostały ważne uwagi, co do sytuacji grup producentów w łańcuchu dostaw żywności. Autor zauważa, że sytuacja ekonomiczna oraz konkurencyjna producentów rolnych jako uczestników rynku stale się pogarsza. Producenci nie mają zbyt dużej możliwości powstrzymania procesu produkcji rolnej a zarazem rozpoczęcia nowej bardziej opłacalnej. Poza tym działalność produkcyjna narażona jest na szereg czynników zewnętrznych, niezależnie od ich woli. Działalność produkcyjna ma charakter nietrwały, ponieważ związany jest z produktami stosunkowo łatwo się psującymi, przez co ich pozycja rynkowa ulega osłabieniu. Wniosek jaki napływa z powyższych rozważań jednoznacznie wskazuje, że sytuacja prawna producenta rolnego musi być szczególnie chroniona. Przytoczony obszar aktywności gospodarczej ściśle jest powiązany z bezpieczeństwem żywnościowym państwa. Zagwarantowanie bezpieczeństwa żywnościowego ma wymiar społeczny ponieważ jest podstawowym obowiązkiem każdego państwa. Z opinią tą należy się zgodzić.

Wnioski końcowe (s. 235 – 241) zostały sumarycznie ujęte jako tezy i wnioski końcowe oraz wnioski de lege ferenda. Za udane należy uznać zwłaszcza te ostatnie, gdyż rzadko zdarza się by Doktoranci tak śmiało prezentowali własne poglądy – jak to ma miejsce w recenzowanej rozprawie – i by były one realne do zrealizowania.

6. Ocena końcowa

Rozprawa doktorska mgr Tomasza Drabika porusza zagadnienia aktualne i ważne społecznie i gospodarczo. Jednoznacznie zasługuje na pozytywną oceną końcową. Podniesione w treści uwagi, są elementem dyskusji naukowej i w niczym nie obniżają pozytywnej oceny merytorycznej rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Drabika. Rozważania są prawidłowo oparte na analizie ustawodawstwa, poglądów doktryny i orzecznictwa sądowego. Rozprawa stanowi też oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, świadczącego o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktoranta.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz.U. z 2017, poz. 1789) i może być przyjęta jako rozprawa doktorska. Wniosuję o dopuszczenie Pana mgr Tomasza Drabika do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'B. G. G. G. G.', written in a cursive style.